

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

**Meditationum evangelicarum pars secunda, hoc est:
Solida, ad discendam & exercendam, ex evangeliis tam
dominicalibus quam festivalibus Christi & sui-ipsius
notitiam, informatio**

Creide, Hartmann

Francofurti ad Moenum, 1682

Dominica IV. adventus

[urn:nbn:de:bsz:31-126164](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-126164)

sapientia carnali, sed in gratia Dei conversati sumus in hoc mundo, 2. Cor. 1. v. 12. Die novissimo hæc laus plenè resonabit, quando Dominus opera misericordiae, membris suis exhibita, publicè commendaturus est, dicens: Esurivi & dedistis mihi manducare, Matth. 25 v. 35.

Eò cogitationes nostras intendere debemus, libenter contumeliam patientes pro nomine Jesu, Act. 5. v. 41. eà fiducia freti,

quòd merces nostra eò copiosior futura sit in cælis, Matth. 5. v. 12. tunc enim unicuique laus erit à Deo. 1. Cor. 4. v. 5.

Id quod nobis omnibus ex gratia largiri dignetur cœlestis Pater per Filium suum dilectum, Dominum & Servatorem nostrum Jesum Christum, in Spiritu Sancto, DEUS benedictus, in secula seculorum, Amen,
Amen!

Dominica IV. Adventus.

Evangelium Joh. 1. v. 19---28.

EXORDIUM.

Pharao Ægypti Rex, pium Josephum exaltaturus & Pro-Regem Ægypti constituturus, fecit eum ascendere super curram suam secundum præmissosq; præcone clamari iussit coram eo: Hic est Pater patriæ! ut qui libet certior foret, qualem ipsum haberi vellet, Gen. 41. v. 43. & seqq.

Hoc Christo Servatori applicari potest, cuius typus Iosephus fuit.

Quemadmodum enim Iosephus dilectissimus Patris sui filius fuit, sed multis iccirco injuriis affectus à fratribus suis: sic etiam Christus unigenitus filius est, qui est in sinu patris, Joh. 1. v. 18. in quo ipsi complacuit, Matth. 1. v. 17. sed à fratribus suis quoad carnem, Judæis videlicet, multis injuriis lacessitus est, qui occisum suspenderunt in ligno, Act. 10. v. 39. In propria enim venit, & sui eum non receperunt, Joh. 1. v. 11.

Pharao præconem præmisit, Josephum populo præfecturus, qui tenebatur po-

pulo annunciare, quis esset, nempe Pater patriæ, h. e. c. j. nodi Dominus, absque cujus imperio non moveret quisquam manum, aut pedem, in omni terra Ægypti, Gen. 41. v. 44.

Sic etiam Pater cœlestis Johannem Baptistam præmisit, cum Filium suum Salvatorem mundo præficere vellet, qui etiam publicè de eo testimonium perhibuit, quòd esset vera lux, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, Joh. 1. v. 9. agnus Dei, qui tollit peccata mundi vers. 29. Dominus item super omnia, cui Pater dedit omnia in manu ejus, Joh. 3. v. 35.

Sicuti itaq; matutino tempore, solem exorientem *clarissima stella* præcedit, ut diem annunciet, unde etiam *phosphorus* illa appellatur: Sic cum Christus sol justitiæ, Mal. 4. v. 2. è tentorio majestatis & gloriæ suæ divinæ, in plenitudine temporis progressus est, tanquam sponsus de thalamo suo, exultavitq; ut gigas, ad currendam viam suam, quam

quam ipsi Pater celestis, ad redemptionem humani generis constituerat, Psal. 19. v. 6. anteq̄ clarissima stella apparuit, nempe Johannes Baptista, qui quasi exclamavit: ecce sponsus venit, exite obviam ei, Math. 25. v. 6. Joh. 3. v. 29.

Quando *ver adventat*, cum ipso diei diluculo aves cantillant, quæ cantu suo solem quasi excipiunt: sic in deserto quoque vox clamantis exaudita est, cum Messias adventuriret, qui peccata obsignavit, iniquitates expiavit, & sic lucem & vitam mundo reddidit, ut jam lætabundi dicere possimus: Ecce, jam hęc transiit, imber abiit, & recessit. Flores apparuerunt in terra nostra, tempus putationis advenit: vox turturis audita est in terra nostra, Cant. 2. v. 12.

Sicut igitur supina ignorantia, vel, ut rectius dicam, malitiosa petulantia esset, si quis præconem pro Rege, phosporum pro sole, & amicum sponfi pro sponso ipso habere, & honorem, qui Domino debetur, ministro offerre vellet: Sic Judæi grandem errorem errarunt, dum posthabito Christo, Baptistæ honorem Messia detulerunt. Quibus verò graviter se opposuit, confessionemque publicè edidit, clarè contestans, non se Christum, aut promissum mundi Salvatorem esse: sed præmissum duntaxat, ut viam eidem pararet, uti pluribus ex prælecto Evangelio audiemus.

Ad quod ipsum conferemus nos, absq; ulteriori præloquio, meditaturi ex eodem:

I. Ἀνθρωπολογίαν, sive *notitiam nostri.*

II. Χριστολογίαν, sive *notitiam Christi.*

J. J.

Exegetis.

Pii Veteres præsentem Dominicam appellarunt *Dominicam Vacantem*, quia in introitu ex Psal. 46. vers. 11. cecinerunt: Vacate & videte, quoniam ego sum Deus: exaltabor in gentibus, & exaltabor in terrâ. Quo ipso pii illi Veteres haud dubiè respexerunt præsens Evangelium, ex quo percipimus, quomodo Antistites Hierosolymitani, non Jesum Nazarenum: sed Johannem Baptistam pro Messia, & Rege Sionis agnoscere, decreverint. Sed inique: propterea Psalmus ipsos & similes illorum de stultitia hac dehortatur, ut circumspicere agant, monens: ne honorem Messia, ei, cui non debeatur, deferant, fore enim aliàs, ut ipsis in errore relictis, inter Japhitas ecclesiam sibi constituat, sicuti Noah dudum eò collineaverat, Gen. 9. v. 27.

Sed simul nos quoque monemur, quomodo cum Johanne in silentio & spe quiescere, Esa. 30. vers. 15. nec nimis Diabolum cum organis suis metuere debeamus, si blandis & lenificis verbis, vel etiam insidiosis technis à veritate Evangelica nos abducere satagant: sed Christo causam nostram committere, qui hic per Baptistam Antistites illos confudit, & in ruborem coniecit. Hic etiam unicuique nostrum animum addet, nec minus spiritum & sapientiam dabit, Matth. 10. vers. 19. ut doctiores simus super omnes discentes, Psal. 119. v. 99. & progrediamur de victoria ad victoriam, Psal. 84. vers. 8.

Interea tamen non nimis vacabimus, sed occasionem quaremus, quomodo ex

D

Evan-

Evangelio præfente, *notitiam nostri* discere possimus. Quod quidem fieri potest, si contemplerur:

I. *Judaicam legationem.* Quia enim Baptista dimidium annum in loco ordinario, qui Hierosolymis erat, non docuerat: sed in deserto: novam baptismi Cereimoniam in populo Dei minus usitatam inchoando, omnesque Christo jam baptizato, qui etiam docendi ministerium jam orsus fuerat, ad pœnitentiam subinde invitando: Propterea Præpositi Hierosolymitani id diutius ferre non poterant: sed quia sibi inspectio templi & Synagogarum demandata, deliberato consilio ad ipsum mittebant, quæsitum: quis sit ille Johannes, & unde potestatem habeat, novam hanc doctrinam propalandi. Nec propterea culpandi adeo videntur, juxta illud, 2. Joh. 1. vers. 10.

Hic examinent sese omnes Christiani Magistratus, quibus vi instrumenti Patris, jus Episcopale in ecclesias Augustan. Confes. demandatum, an debitam vigilantiam, omnibus scandalis, & in doctrina & in vita se opposuerint, & subditos suos ab iisdem sedulo præservaverint?

Diabolus est spiritus indefessus, qui terram circumit & perambulat, Job. 1. vers. 7. & ad zizania disseminanda dies noctesque vigilat: imprimis optimam occasione potitur, hominibus dormientibus, & in securitate degentibus, Matth. c. 13. vers. 15. Unde nos Christus diligenter præmonet: Cavete vobis à Pseudo-Prophetis, Matth. 7. vers. 15. Præcipue verò Christiano Magistratui, tanquam nutritiis & nutritibus ecclesiæ inspectio in-

cumbit, Esa. cap. 49. vers. 23. Quando itaque scandala veræ religioni adversa oriuntur vident, & audiunt, in tempore vigilare debent, & justo zelo accensi, ea eradicare, quò appareat, magistratum in regione aut civitate esse, qui mala puniat, bona verò remuneret, Rom. 13. vers. 4. ita quoque Ecclesiæ præesse, ut omnia decenter & ordine fiant, 1. Cor. 14. vers. 40.

II. *Deliberatam interrogationem.* Quæ quidem brevis, at magni momenti est, variasque utiles meditationes in nobis excitare potest. Tu quis es? ajunt. Quo ipso, non nomen, genus, & patriam explorant, quod non ignorabant illi: sed vocationem & doctrinam, q. d. Fortassis Messias es, quod hæctenus nos celasti: Unde visum fuit Præpositis nostris, ut nomine suo te interrogemus, utrum ille sis, quem majores nostri anxio desiderio hæctenus expectarunt, nempe Siloh, Genes. 49. v. 10. magnus Propheta à Mose promissus, Deut. 18. v. 15. Emanuel, Esa. 7. vers. 14. Angelus fœderis, Mal. 3. v. 1. delitiæ omnium gentium, Hag. 2. v. 8. Zemah, Zach. 6. v. 12. & quæ plura præclara epitheta ei in facris assignantur. Exploratum enim planè habebant, tempus Messias instare, sceptrum erat ablatum, Genes. 49. v. 10. In Mosis cathedrâ sedebant Scribæ & Pharisei, Matth. 23. vers. 3. Septuaginta quoque hebdomades ab Angelo præfinitæ, præterfluxerant, Daniel. 9. v. 24. Quia itaque Johannes vir erat sanctimoniam inclytus, qui ex matre decrepita & sterili natus, duram hæctenus vitam duxerat: his rationibus moti, quæsitum suos ablegant, tu quis es? quamvis in errore haud tenui versarentur: Messias enim nascendus

è tri-

è tribu Judà erat, Genes. 49. v. 10. è Regio stemmate Davidis, 2. Sam. 7. vers. 12. ex virgine, Esa. 7. v. 14. in Civitate Bethlehemi, Mich. 5. v. 2. doctrinam quoque suam stupendis miraculis confirmare tenebatur, Esa. 35. v. 5. Horum nihil conveniebat Johanni, siquidem è tribu Leviticà, in civitate sacerdotali Hebron, matre senio confectà, ex conjugali commistione natus, Luc. 1. vers. 36. nullum unquam signum fecerat, Joh. 10. v. 41. Tamen adeò occæcati erant, ut hæc omnia non cernerent, Christum proderent, & Baptistæ, Præcursori ejus honorem Messisæ, ambabus manibus offerrent, quo ipso pœnam à Davide prædictam incurrerunt: qui alium infecuti sunt, multiplicarunt molestos labores suos. Psal. 16. vers. 4.

Hic nosce teipsum in terminis terminantibus occurrit, ut quilibet seipsum agnoscere & dicere possit: Tu quis es?

1. *Respectu primæ originationis.* Responsio in promptu erit: quid esses nisi homo? quoad corpus quidem, pulvis, terra, & cinis, Sirac. 10. v. 9. quoad animam verò ejusmodi homo, qui ratione & judicio pollet, ut sciat reprobare malum, & eligere bonum, Esa. 7. v. 15. Deus enim inspiravit tibi animam viventem, Gen. 2. v. 7. quæ, moriente te, revertetur ad Deum, Eccl. 12. v. 7.

Quodsi igitur homo es, corpore adeò imbecilli & fragili præditus, quid superbis terra & cinis? Sirac. 10. vers. 9. & seq.

Si homo, animâ immortali præditus? unde est, quod ejus non diligentiorum curam geras? Cum tamen omnia terrena bona & dona longissimè illa superet?

Omnia nobis duplicia dedit Deus, duos oculos, duas manus, duos pedes, si igitur horum alterutrum ledatur, per alterum necessitatem consolamur. Animam verò tantum unam dedit, si hanc amiserimus, quacunque vivemus? ait Chrysostronus. Vide Matth. 16. v. 28.

2. *Respectu commissæ functionis.* Tres enim status Deus ordinavit, & cuilibet regulas certas præscripsit, juxta quas actiones & vitam suam instituere debet. Rom. 12. vers. 7.

Hic quare te, tu quis es? Si verbi minister es: sollicitè cura, teipsum probabilem exhibere Deo, operarium inconfusibilem, rectè secantem verbum veritatis, 2. Tim. 2. v. 15. nihil extrà dicens, quàm ea quæ Prophetæ locuti sunt, futura esse, & Moses, Act. 26. v. 22. ad legem & testimonium, Esa. 8. v. 18.

Si Magistratus munere fungeris, dilige justitiam, Sap. 1. vers. 1. Sirac. 4. vers. 8. Si Pater - aut Mater - familias: educa liberos tuos in admonitione & disciplina Domini, Ephes. 6. v. 4. Dispone negotia tua in judicio, Psal. 112. v. 5. amplectere pietatem, 1. Tim. 4. v. 8. Eccles. 12. vers. 14.

3. *Respectu Christiana Professionis.* Multi hodie inveniuntur Christiani nomine superbientes, at omni carentes. *Quære igitur te: tu quis es?*

Si Christianus: has regulas observa:

1. *Rectè credito.* Nempe in eum, à quo denominaris Christianus. Huic enim omnes Prophetæ testimonium perhibent. Act. 10. v. 45.

2. *Piè vivito.* Non instar Epicureorum, aut ethnicorum, sed ad exemplum, quod tibi Dominus & Magister tuus

reliquit, 1. Petr. 2. vers. 21. Discedat ab omni iniquitate omnis, qui nominat nomen Domini, 2. Timoth. 2. vers. 19. 2. Corinth. 6. vers. 15. Sic age, quæ muneris tui sunt, audi cum omni concupiscentia sapientiam, Siracid. 3. v. 35. Obedi præpositis tuis, Hebr. 13. v. 16. Exhibe magistratui timorem & honorem, Rom. 13. v. 7. & quæ aliàs ad te spectant, sollicitè observa. Cæterum potes Deo imbecillitatem tuam confiteri, qui patiens est nobiscum, 2. Petr. 3. vers. 9. quoniam ipse cognovit figmentum nostrum, Psal. 103. vers. 14. & dissimulat peccata hominum, propter pœnitentiam, Sap. 11. v. 24. 3. Crucem ferto, Matth. 16. v. 24. Matth. 10. vers. 38.

Hoc examen perquam necessarium est, ut Christianus quilibet secum instituat; sic non modò peccatis resistere: sed & in agnitione DEI crescere & abundare poterit, 1. Thessal. 4. vers. 10. In hac vita æterna consistit. Johan. c. 17. vers. 3.

III. *Johannicam declarationem.* Confessus est enim, & non negavit, & confessus est: quia non sum Christus. Sic Emphaticè Johannes respondit, quod & Evangelista studiosè, ad constantiam ejus in confessione indicandam, expressit. Poscenti enim rationem de spe & fide, quæ in nobis est, parati esse debemus semper, ad satisfactionem, 1. Petr. 3. v. 15. Quantò magis Evangelio à Satanae organis contradicitur: eò efficacius virtute sua penetrat. *Sagitta hæreticorum nihil aliud sunt, quàm cotricula, quâ fides & diligentia nostra acuitur. Esa. cap. 28. vers. 19.*

Hic se ipsum probe svelim, mi Christiane!

an exemplo Baptista confessionem tuam impetervitis edideris, aut edere paratus sis. si à te forte illa requiratur?

Multi sunt, qui terreni lucri gratiâ, aut cum Pontificiis colludunt, aut aliàs jugum ducunt cum infidelibus, 2. Cor. 6. v. 14. In corde amplectuntur Evangelii doctrinam, uti videri volunt: sed publicam confessionem respuunt. Sed hypocritæ hi sunt, qui magis diligunt gloriam hominum, quàm gloriam DEI, Johan. c. 12. vers. 43.

Genuinos Christianos non dispudeat fidei confessionis: sed cum animi latitia, necessitate ita requirente, edant juxta illud: Credidi, propter quod locutus sum, Psal. 116. v. 10. qui hoc non facit, sed in confessione aut mutus est, aut ambigüè respondet, ille nec frigidus nec calidus est, & evometur ex ore Christi, Apocalyps. 3. vers. 16.

In confessione nobis præverunt, David, Psal. 119. v. 46. Sadrach, Mefach, Abednego, Dan. 3. v. 16. Elcasar, 2. Maccab. 6. v. 18. 28. Mathatias, 1. Macc. 2. v. 19. quæ exempla nos ad parem constantiam inflammare debent, Matth. 10. v. 32.

De Secundo.

Nunc ad alteram partem accedemus, *ἡ ἀποστολική*, sive *notitiam Christi* contemplaturi.

Hic nobis proponitur in Evangelio hoc:

1. *Tanquam præparationis amator*, cui perplacet, si ipsi via præparetur, ut cum gaudio & sine offendiculo ad nos ingredi possit. Hoc officium fuit Johannis Baptistæ, de quo ipse ait: Ego vox clamantis in de-

in deserto: dirigite viam Domini: sicut dixit Esaias Propheta.

Quando terrenus aliquis Princeps in via est, ingressum suum in urbem aliquam primariam celebraturus, tum vix & plateæ complanantur, domicilia exornantur, cives in procinctu stant, dispoitione tormentorum & bombardarum eum excipientes, nihilque intermittentes eorum, quæ ipsi honori & delectationi esse possint.

Christus Servator noster optimus, sanè magnus est Dominus, inò Dominus super omnia, Act. 10. v. 36. iccirco æquum est, ut ipsi viam paremus, & omnia è medio tollamus, quibus ingressus ejus ad nos impediri possit. Esa. 40. vers. 3. 4.

Fiat id per seriam & non fucatam venientiam. Ad quam tres partes requiruntur:

1. Seria cordis contritio. Hùc Propheta collineat, dicens: Omnes colles & montes humilientur; quæ Metaphoricè intelligenda sunt, de cordibus superbis & inflatis, quæ præ spirituali superbia sese inflant & turgentes extollunt, montium & collium instar, qui præ alia terra eminent, persuasi, se operibus suis tantum promeritos, ut ex merito, & ut loqui amant, de condigno cœlum sibi debeatur, exemplo Pharisei inflati, Luc. 18. vers. 11. Hi Deo sunt abominabiles, ideoque montes hi & colles planandi & humiliandi sunt, si cœlestis gloriæ Rex apud eos divertere debeat. Tria enim habitacula habet, in quibus habitare amat: primò in excelsis, h. e. in cœlo, quod occupavit à resurrectione sua, undè rediturus est die novissimo ad judicandum vivos & mortuos, Act. 1. v. 11. Deindè in sancto

habitat, h. e. in ecclesia, in medio candelabrorum aureorum, Apocal. 1. vers. 13. Tertiò, cum contrito & humili spiritu, Esa. 57. v. 15.

2. Fiducialis Christi apprehensio. Fides enim cum omnibus beneficiis Christum apprehendit, sibi que applicat: hoc ipso valles exaltantur, ut Propheta ait, h. e. ejusmodi corda, quæ molem peccatorum sentiunt, & propterea in tantas angustias, & mentis perturbationes conjiciuntur, ut oculos non attollere audeant ad cœlum, sicut publicanus ille, Luc. 18. v. 13. Hi non relinquuntur in ærumnis & angustiis istis: sed vivificà Spiritus Sancti consolatione erigentur, ut cum Stephano cœlum apertum videant, Act. 7. v. 56. & angelos Dei ascendentes & descendentes super filium hominis, Joh. 1. vers. ult. Rom. 5. vers. 20. 21.

3. Premissa vita correctio. Hinc Propheta ait: Et fiant curva in directâ, & aspera in vias planas. Per curva & aspera intelligitur omnis avopula h. e. quicquid contra utramque legis tabulam est, vultque Propheta unumquemque commonere, ut vitam suam ad legis normam examinet, & si quid curvum aut asperum offendat, abiciat, quò voluntas ejus cum sancta Dei voluntate, & vita cum sancta vita Christi conveniat, juxta vestigia, quæ nobis reliquit, 1. Petr. 2. v. 21. Si ita Messia viam præparaverimus, Dilecti! voluptati id erit Regi nostro, & divertetur apud nos, est enim sanctus, inò sanctissimus, Dan. 9. v. 24. Et omnis, qui habet hanc spem in eo, sanctificat se, sicut & ille sanctus est, 1. Joh. 3. v. 3.

II. Tanquam noster mediator. Medius enim vestrum stat, inquit Johannes; quo ipso indicat, mediatorem eum esse Dei &

hominum, 1. Timoth. 2. v. 5. quia enim iniquitates nostræ diviserant inter nos & Deum nostrum, Esa. 49. v. 2. ipse in medio se stetit, & de utriusque naturâ participat, tanquam Deus & homo in una persona: sic Deum offensum & lapsum hominem, sibi inimicissimos redunivit, ut cum Paulo dicere possimus: Justificati fide, pacem habemus. Rom. 5. v. 1. 2. Cor. 6. v. 16.

Hoc probè teneamus. Sicut enim Sol medius est inter Planetas, ut totum orbem illuminet: sicut militiæ dux in medio militum versatur, ut animum iis addat: & veluti Doctor in medio discipulorum sedet, ut instruat eos: Sic Christus sol est justitiæ, Mal. 4. v. 2. & potens heros in prælio, Psal. 24. v. 8. Doctor eruditæ linguæ, Esa. 50. v. 4. hinc in medio nostrum consistit, ut omnium beneficiorum ejus participes evaderemus.

Inserviant hæc:

Consolationi nostræ, quod habeamus Servatorem nostrum in medio, qui undique nobis auxilium ferre potest. Sæpe fit, ut in hoc mundo simus haud aliter, ac rosa inter spinas, Cant. 2. v. 2. ut ovis inter lupos, Matth. 10. v. 16. Ut Daniel inter leones, Dan. 6. v. 16. Sed Servatore in medio nostrum consistente, nihil est, quod pertimescamus: ipse est magna vis, potentia, turris, petra, salus, & refugium, Psal. 62. v. 3. est in medio nostrum, sicut columna nubis inter Israelitas & Aegyptios, dividens inimicos nostros à nobis, Exod. 14. v. 19. Prov. 18. v. 10.

III. *Tanquam Johannis anticipator*. Qui post Johannem venit, & ante eum fuit. Hoc absonum videri possit. Nam aliàs sic se res habet, ut, qui in nativitate prior est, non posterior sit. De Christo au-

tem Johannes dicit, quod ante se fuerit, & tamen post se quoque venturus sit. Causa est, quia *gemina Gigas substantia est. Juxta divinam subsistentiam* fuit ante Johannem, ratione æternæ generationis à patre. Psal. 2. v. 7. egressus ejus ab initio, à diebus æternitatis, Mich. 5. v. 2. *Juxta humanam autem hypostasin* post eum venit. Johannes enim sex menses eum antecessit, ut patet ex Luc. 1. v. 36. Venit quoque post eum, quia post Johannem ministerium suum inchoavit, & miracula patravit, Marc. 1. v. 14. tum etiam, quia voci huic clamanti efficaciam communicavit, ut multorum corda permoverit, & poenitentiam excitaverit.

Confirmatur itaque hic *secundus Articulus Symboli Apostolici*, quo confitemur, quod Jesus Christus verus sit Deus à Patre ab æterno genitus, idemque verus homo, ex Maria Virgine in tempore natus. Talis enim nobis redemptor fuit necessarius, qui simul Deus & homo esset. *Deum oportuit esse*, ut opera Messie propria exantlaret: merus enim homo ea præstare non potuit, Psal. 49. v. 9. *Hominem*, ut pati & mori posset: tantus enim peccatorum fuit reatus, ut non nisi morte ejus, qui *Dei Spiritus* esset, expiari potuerit. Vide Actor. 20. v. 28. 1. Joh. 1. v. 7. *Hominem* quoque idè esse oportuit, ut omnem justitiam in lege à nobis requisitam, Deo Patri impleret, Rom. 8. vers. 3.

Tum *hominem fore opus fuit*, ut per omnia fratribus assimilaretur, ut misericors fieret, & fidelis Pontifex ad Deum, Hebr. 2. v. 17. imò ut esset pignus & arrhabo Dei erga nos homines, qui ardentissimum amorem suum non copiosius

in nos effundere potuit, quàm incarnatione filii sui, 1. Joh. 4. v. 9.

Utrumque igitur credendum est nobis, & quod Servator noster verus Deus sit à patre ab æterno genitus, Psal. 2. v. 7. Hinc Ignatius : *Qui tollit divinitatem Christi, Diabolus est, & hostis omnis justitie* : Et quod verus homo sit, semen mulieris, Gen. 3. v. 15. fructus ventris Mariæ, Luc. 1. v. 42. Justum germen Davidis, Jerem. 23. v. 5. Nam ut Damascenus ait : τὸ ἀπρόσκλητον ἀδιεργάτευτον, quod non assumptum non curatum. Propterea Diabolos in æternum damnatos esse oportet, quoniam non Angelos. sed semen Abrahæ Christus assumpsit, Hebr. 2. v. 16. Qui hoc novit, satis

doctus est ad regnum cœlorum, Matth. 13. v. 52. gratusque erit Christo Servatori. Quando igitur die ultimo post Johannem venturus est, dividens dolores furoris sui, super omnes, qui hunc primum & novissimum despexerunt, ejusque verba perverterunt : hos, qui notitiam ipsius probè didicerunt, donabit perfectâ justitiâ, Sap. 15. v. 3. & in æternam gloriam introducet, ubi non ex parte cognoscemus, 1. Cor. 13. v. 10. sed omnes à Deo docti, Jer. 31. v. 34. Dominum sicuti est videbimus, 1. Joh. 3. v. 2. imò à facie ad faciem, 1. Cor. 13. v. 12. Quod largiatur nobis cœlestis Pater, per Dominum & Servatorem nostrum, Jesum Christum in Spiritu Sancto, Amen.

In Festo Nativitatis Christi.

Evangelium Luc. 11. v. 1. usq. ad 15.

EXORDIUM.

Cum Patriarcha Jacobus, aliquando rure sub dio pernoctaret, tulit de lapidibus, qui jacebant, & supponens capiti suo, dormivit in eodem loco. Viditq; in somnis scalam stantem super terram, & cacumen illius tangens cœlum : Angelos quoque Dei ascendentes & descendentes per eam ; & Dominum innixum scalæ dicentem sibi : Ego sum Dominus Deus Abraham, patris tui, & Deus Isaac. Terram, in qua dormis, tibi dabo, & semini tuo. Eritque semen tuum sicut pulvis terræ ; dilataberis ad Orientem & Occidentem, & Septentrionem & Meridiem : benedicentur in te, & in semine tuo cunctæ tribus terræ, Gen. 28. v. 11. & seqq.

Hæc mysticè intelligenda veniunt.

Nam somnium hominis non scriberetur, nisi

magnum pietatis mysterium in eo præfiguraretur, Augustinus ait.

1. *Ratione facti.* Nam τ. cœlum aperiēbatur. Sic æternus Dei Filius in incarnatione sua quasi cœlum dirupit, Es. 45. 8. & 64. v. 1. & pastores in regione Bethlehemiticâ claritate sua circumfulsit, Luc. 2. 9. ut indicaret, se esse Dominum de cœlo, 1. Cor. 15. v. 47. splendorem gloriæ, & characterem substantiæ ejus, Hebr. 1. v. 3.

2. Scala stabat super terram, & cacumen illius tangebatur cœlum. Sic Christus est justum germen Davidis, & tamen quoque Jehova Zidkenu, Jehova justitia nostra, Jer. 23. v. 5.

3. Scala habebat duo ligna erecta, statuta, quæ per transversalia connexa erant, & scalam constituēbant : Sic in Christo due sunt naturæ, divina & humana.

Sola

Sola divina non potuit nos transferre in cœlum, neque sola humana; propterea Messiam oportebat *θεὸς ὁμοιωθεὶς* esse in una persona: Deum quidem; ut posset obsignare peccatum, expiare iniquitatem, & adducere justitiam sempiternam, Daniel. 9. vers. 24. hominem; ut pati & mori posset. Sine sanguinis effusione enim nulla fit remissio, Hebr. 9. vers. 22.

4. Scala distinctos habet gradus: sic Servator noster à primo conceptionis gradu paulatim altius ascendit, donec reseat ad dexteram Dei Patris, super omnem principatum, & potestatem, & virtutem, & dominationem, & omne nomen, quod nominatur non solum in hoc seculo, sed & in futuro, Eph. 1. v. 20. 21.

II. *Ratione benefacti.* Beneficia enim incarnationis sunt

1. *Cœli referatio*, quod propter peccata clausum erat. Genes. 3. vers. 24. Sed hodie cœlum referatur & panditur. *Scala paradisi fracta in Adamo, reparata est in Christo*, ut angeli Dei ascendunt & descendunt super filium hominis. Johan. 1. v. ult.

2. *Patris reconciliatio.* Sicut enim Deus Pater etiam in hac scala apparebat, dum scalæ innixus, promittebat Patriarchæ, quod in semine ipsius cunctæ tribus terræ benedicendæ sint, Gen. 22. v. 18. Sic cœlestis ille Pater erga lapsum genus humanum se declarat, quod futurus sit nobis in patrem, & nos futuri simus ipsi in filios & filias, 2. Cor. 6. v. 16. Christus enim, cujus natalem hodie celebramus, est unus homo in gratia, Rom. 5. v. 15. in quo nos gratificavit Pater. Eph. 1. v. 6.

3. *Angolorum associatio.* Sicut enim

Angeli in scala Jacobarum ascendunt & descendunt: Sic Christus sanctissimam incarnatione suâ acquisivit nobis, quod sancti angeli non ulterius hostes, sed coarservi nostri sint, Apocal. 22. v. 9. in ministerium emissi propter eos, qui hæreditatem capient salutis, Hebr. 1. v. 14. quos non modo in omnibus viis suis custodiunt, Psal. 91. v. 11. sed etiam in morte quoad animam, in sinum Abrahamæ portabunt, Luc. 16. vers. 22.

De summo hoc mysterio in ecclesia agitur, gratiosissimo hoc incarnationis festo, Domini & Servatoris nostri Jesu Christi, quod jam præsens est. Accessum igitur ad Evangelium nostrum facturi, ex instituto, juxta illud considerabimus:

I. *Ἀνθροπολογίαν*, sive *notitiam nostri.*

II. *Χριστολογίαν*, sive *notitiam Christi.*

Sed ut tempori inferviamus, hæc vice priorem duntaxat partem enucleabimus: alteram in sequentem concionem rejecturi.

J. J.

Exegetis.

Omnia quæ filius Dei perfecit, eò spectant, ut propriam nostram imbecillitatem & inopiam consideremus, juxta illud Bernhardt: *Erubescet, superbe civis, Deus se humiliat, & tu te exaltabis?* Idem potius sentiamus in nobis, quod & in Christo Jesu, Phil. 2. v. 5. discentes ab ipso mansuetudinem & cordis humilitatem, Matth. 11. vers. 29.

Discimus autem ex præsentem Evangelio *notitiam nostri*, si examinamus

I. *Impo-*

1. *Impofitum cenfum.* Factum autem eft in diebus illis : exiit edictum à Cæfare Augufto, ut describeretur univerfus orbis. In Græco eft vox ἀπογραφῆς, quæ fignificat describere & annotare, unde nonnulli in eâ opinione funt, quod Imperator Auguftus edictum hoc promulgaverit, non ut pecuniam colligeret, fed ut experiretur, quam dives fubditis effer, quod à Davide quoque factum legimus, 2. Sam. 24. v. 1. Sed *Josephus*, Judaicus ille *Historiographus* luculenter teftatur, non modo nomina fed & facultates *Judæorum* defcriptas fuiſſe, & quodlibet caput dimidio ſiclo æſtimatum, hoc eſt, ut *Lutherus* noſter in margine explicat : quarta parte floreni.

Hoc non adeo culpandum : dum enim Magiſtratus pro lege & grege vigilat, laboriſt ſtipendio aliquo dignus erit. Rom. 13. v. 4. ſeqq.

Hic examinet ſe Magiſtratus, an non interdum hac in parte modum exceſſerit, & ſubditos novo & intolerabili cenſu, & iniquis tribulis gravaverit : Sed & ſubditi ſeſe probent, an illud, quod Magiſtratus ex re & vero debetur, cenſum, tributa, vectigalia, ſine tergiverſatione & mormurati-
one, animo ſpontaneo & a quo erogaſerint.

Hic locum habet illud Poetæ :

Ilic inſtra muros peccatur & extra.
Uerterthan umd Obrigkeit/
Fehlen hierin beyderſeit.

Quod Magiſtratus concernit, hi non amplius contenti eſſe volunt lana : fed oviculas nonnunquam plane deglubunt. Exemplo *R. Chabeam*, 1. Reg. 12. v. 14. & *Joas*, 2. Chron. 36. v. 3. *Ezech.* 19. v. 3.

Exempla *Juliani Apoſtata*, *Nicephori Phocæ*, aliorumque in profanis *Hiſtorius* obvia ſunt.

Antigonus *Lacedæmoniorum* rex, adeo avidus erat pecuniæ, ut omnem occaſionem captaret, quomodo à ſubditis exprimeret. Cum quis eum ideo objurgaret & moderationem ſuaderet, quod & *Alexander Magnus*, Rex potentiſſimus fuerit, qui tamen multo mitiorem ſe exhibuerit, reſpondebat : *Ille metebat Aſiam, ego ſtipulas colligo.*

Sic adhuc hodie Magnates abutuntur ſubditis ſuis, dum ſibi perſuadent, licere ſibi cum iis pro arbitrato agere. Sed perperam ſentiunt. Non enim abſoluti ſunt Domini, ſed excelfo excelfior eſt cuſtos, *Eccleſiaſt.* 5. v. 7.

Cum *Antigonus* civitatibus *Aſiæ* uno anno geminum tributum imponeret, graviffimo conquerebantur ideo, & *Hybreas* nomine omnium ajebat : *Si potes uno anno biſ tributum exigere, duas etiam aſtates, & duos autumnos in uno anno nobis effice.* Si *Hybreas* hic, noſtro hoc tempore viveret, quid diceret, ubi non ſemelſtri, ſed ſingulis menſibus, quin & ſeptimanis tributum exigitur ? *Sanguisugæ* dux ſunt filix, dicentes : affer, affer, *Prov.* 30. v. 15. Sed grande hoc eſt peccatum : *Panis* egentium, vita pauperum eſt : qui defraudat illum, homo ſanguinis eſt, *Sir.* 34. v. 25.

Sed & à parte ſubditorum magnus defectus eſt. Inveniuntur enim, qui nihil reatum putant, quod Magiſtratus ordinar, & quando cenſus, tributum, aut vectigal ali- quod exigitur, maledictorum, convitiatorum & calumniarum finis non eſt, non perpendentes, quod emolumentum Reip. ita exi-

E gat,

gat, ut fub tutela Magiftratus, quietam & tranquillam vitam agamus, in omni pietate & honeftate, 1. Tim. 2. v. 2.

Accidit aliquando, ut *Romani cives ad-
verfus Senatam infurgerent*, quod ipsis in exigendis tributis modum excedere videretur: Propterea relinquebant Urbem, & montem quendam occupabant: Nimis hoc periculofum videbatur, ideo Agrippa Menenius egrediebatur ad illos, recensens ipsis fequentem apologum: Membra humani corporis gravabantur aliquando de ftomacho, quod ipfe otiofus omnia consumeret, quæ ipsa acquirerent, ideo confilium capiebant, in pofterum fe alia via rem aggressuro esse, manus fc. non amplius laborare, dentes non masticare, pedes & omnia alia membra quiescere debere, ut ftomachus deprehenderet, non omnia sibi tribuenda. Paucis vero diebus interjeftis, manus & pedes debilitabantur, & totum corpus enervabatur, quia ftomachus nullum cibum digerere & illis communicare poterat. Hoc audito, aliter sentiebant, intelligentes, quam necessaria ftomachi sustentatio foret, & haud invita quisque pro modulo suo, erogabant, hinc factum, ut brevi pristinae faluti restituerentur.

Haud inconcinna est hæc comparatio. Sicut enim omnia membra à stomacho alimenta & sustentationem habent: Sic etiam subditi omnem, si à Deo discefferis, salutem habent à Magiftratu, ut unusquisque sub vite sua, & sub ficu sua habitare, & benedictione Dei in quiete frui queat. 1. Reg. 4. v. 25.

Sicuti autem quodlibet in corpore humano membrum, quod suum est, peragere debet in commodum stomachi, quò deinde

cibum digerere, & cuilibet membro vires suppeditare possit: Sic decebit subditos, Magiftratu præposito ultro tribuere, quod ipsis ex æquo debetur, ut res publica in flore conservetur. Fecerunt id Iosephus & Maria, ut Evangelium testatur: ecqui ergo nos hic eximeremus? Omnis anima potestatis super eminentibus subdita sit. Rom. 13. v. 1.

Hæc doctrina per-necessaria est. Quamvis enim non defint, qui non de tempore esse arbitrentur, dum præfens festivitas alium locum communem, consolatione refectum exigat. Sciant tamen quod census non temere in Evangelio mentio facta sit, sed Spiritus Sanctus hoc ipso indicavit, quid Iesulo recens nato acceptum ferre debeamus.

Israëlitis in Ægypto vehementer afflicti, Moses succurrebat, qui liberabat eos. Exod. 3. v. 11. Nos meliorem & præstantiorem redemptionem, accepimus per Christum, qui dedit semetipsum pro nobis, ut nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum peculiarem, zelotem bonorum operum, Tit. 2. v. 14. Quando itaque magni census & tributa nobis pendenda veniunt, consolari nos possumus, quod tantum temporalia concernat, quæ relinquenda in mundo sunt, Psalm. 49. v. 18. Spiritualem census Christus pro nobis exsolvit, dum donavit nobis omnia delicta, & delevit, quod adversus nos erat, Chirographum, Col. 2. v. 14. Hæc grato animo revolvenda sunt: Si enim filius vos liberaverit, vere liberi estis. Joh. 8. v. 36.

Porro discimus *notitiam nostri*, si consideramus:

II. *Natum infantulum.* De Maria enim in

in Evangelio dicitur: Peperit filium fuam primogenitum; & pannis eum involvit, & reclinavit eum in præfepio. Angelus quoque ad Paftores ait: Et hoc vobis fignum, invenietis infantem pannis involutum, & pofitum in præfepio.

Potuillet Meffias in perfefta viri ftatura fe exhibere, uti Adam & Eva: fed aliter placuit ipfi, in hoc quoque fratribus fuis familis factus, Hebr. 2. v. 17.

Nihil eft in terra jucundius quam infantulus, in cunabulis & lectulo requiefcens. Nihil blandius! nihil amicabile! fi forte ad iram provocetur, facile in gratiam redit, modo amice eum eo converferis. Jefulus recens natus, haud aliter nobis videri debet, qui non venit, ut horrorem incutiat, fed hic & in æternum exhilaret.

Mofes eft terribilis, & vultu aultero præditus, maledictos enim pronunciat omnes, qui non omnia, quæ in lege fcripta funt, implent, Deut. 27. v. 26. Sed Salvator nofter recens natus, apparet in forma amabilis & suaviffimi infantuli: propterea non metuemus ipfum, fed cum læticia accedentes, infantulum è cunis arreptum osculemur juxta inftitutionem Davidis, Pfalm. 2. v. ult. *Hoc confolatione pleniffimum eft.* Interea anfam habemus, infirmitatem nofttram agnofcendi: Nemo enim noftm vir nafcitur, fed omnes in utero matris fingimur, ibique quali captivi tene-
mur norem menses, inter ftercora & urinas, ut Bernhardus loquitur: quin læpius accidit, ut homo in utero materno vitam finiat, sepultus ante, quam natus: Si partus appropinquet, mater dolens clamat in doloribus fuis, Efa. 26. v. 17. præfertim fi ufque ad partum venit, & virtus non eft parien-

di. Efa. 37. v. 3. unde læpiufcule foetu aut æger & imbecillis, aut mortuus in lucem editur. Quin non raro accidit, ut matres cum infantibus expirent, & homo in homine fe pulchrum inveniat experientia teftè, ut non immerito piæ matri-familias conquerendum, cum Rebecca: Si mihi fic futurum erat, quid necelle fuit concipere: Gen. 25. v. 22.

Et fi hæc omnia non contingant, fed homo fanus, & feliciter ex utero materno egrediatur, tamen creatura adeo miferabilis eft, ut inter omnia animalia miferior non inveniat.

1. *Ratione paupertatis.* Omnes cæteræ creaturæ, habent munimenta fua, quibus fe ad verus omnes incommoditates defendere & tueri queant, *cortex ambit arborem, penna tegit volucrum, pifcem squama operit, lana ovem induit, pilus jumenta veftit, concha eft tudinem excipit, folus homo inermis nafcitur & nudus*, ut Hugo loquitur. Hinc Jobus ait: Nudus egressus fum de utero matris meæ, & nudus revertar illuc, Job. 1. v. 21.

2. *Ratione infirmitatis.* Projicitur enim ex utero, Pfalm. 22. v. 11. & jacet inquinatus in fanguine fuo, Ezech. 16. v. 6. nec tantis viribus pollet, ut in pede stare manu reclinare, aut caput erigere, ne dicam, ambulare, valeat. In his multa animalia eum antecellunt. Gallinæ pullus vile eft animalculum, fed vix tefta egressus, movet fe & difcurrit. Idem faciunt porcelli, vituli, & alia animalcula. Ino vermes atque thermides movent fe rependo: homo vero, quo reponitur, jacet: & longius ad fe erigendum, standum, & ambulandum

dum tempus requirit: Quin sapius evenit, ut dum stare & ambulare discit, gravi lapsu ex improviso lædatur, & per omnem vitam claudus incedere teneatur, uti Mephiboseth, 2. Sam. 4. v. 4.

3. *Ratione calamitatis.* Ideo mundum primo à nativitate intuitu, lachrymis salutat. Lachrymare enim prima nostra vox est, in lachrymis nascimur, cum lachrymis deferrimur in sepulchrum. Hinc Salomo: primam vocem similem omnibus emisi plorans: in involumentis nutritus sum, & curis magnis. Nemo enim ex regibus aliud habet nativitate initium, Sap. 7. v. 3. & seqq.

Hæc omnia Iesulus recens natus nativitate & incarnatione sua sanctificavit, dum communi & usitato pariendi modo, ut naturalis mulieris filius in hunc mundum natus est, pauper & ærumnosus, ut textus indicat, peperit filium suum primogenitum: & pannis eum involvit, ut reclinavit eum in præsepio. Hinc Lutherus in Postilla Ecclesiastica: Non possumus Christum adeo profunde in naturam & carnem trahere, ut non consolationem nobis pariat: ideo, quod gratiæ adversum non est, ipsi & matri ejus non denegandum: Qui Deus gratiam suam præclarius exhibere potuisset, quam quod adeo profunde carni & sanguini se immergit, ut etiam quod in natura secretum est, non contemserit, & naturam eo loco maxime honoret, ubi in Adamo & Eva, maximum opprobrium subiit. Wir können Christum nicht so tieff in die Natur und in das Fleisch ziehen / es ist noch tröstlicher: Darum / was nicht wider die Genad ist / sol man seiner und seiner Mutter Natur gar nichts ablegen: Wie hätte

te Gott seine Güte herrlicher können zeigen / denn daß er sich so tieff in das Fleisch und Blut sencke / daß er auch die natürliche Heimlichkeit nicht verachtet / und die Natur an dem Ort auß allerhöchste ehret / da sie in Adam und Eva auß allerhöchste zu schanden worden ist. Hinc canit Ecclesia:

Qui clauditur nullo ambitu,
Matris quiescit in sinu,
Factus puellus parvulus,
Qui cuncta servat maximus.

*Qui semper obte-
pbat
Sine maris dicitur
hic factus parvulus
Qui cuncta servat
unig.*

Den aller Weltkreiß nie beschloß /
Der ligt in Marien Schoß /
Er ist ein Kindlein worden klein /
Der alle Dinger hält allein.

Denique *notitiam nostræ* discimus, quando consideramus

III. *Angelorum hymnum.* Simulac enim celestis nuncius, qui sine dubio Archangelus Gabriel fuit, Pastoribus Bethlemiticis bonum nuncium attulit, & dixit: Ne timeatis, vobis enim hodie natus est Salvator, qui est Christus in civitate David. Subito quoque facta est cum Angelo multitudo militiæ celestis, laudantium DEUM & dicentium: Gloria in excelsis DEO, & in terra pax, & hominibus beneplicitum.

Hoc artificiosissimum est Tricinium. Discantur triplici constans; est enim i. *Vox glorificantium*, nempe in primo versiculo, ita sonante: Gloria in excelsis Deo.

Protoplasti honorem Dei ambiverant dum non contenti eâ conditione, in qua constituerat eos Deus, instinctu Satanz

de fructu vetito comederant, persuaden-
tes sibi, se similes Deo futuros, Gen. 3. v. 5.
Hoc Iesulus recens natus expiavit, sanctissi-
mâ incarnatione suâ, & tanquam alter A-
dam reparavit, quod primus Adam in para-
diso perdidit, Rom. 5. v. 18.

Nunc Deus vicissim agnoscitur & cele-
bratur, quod sit *Deus benignissimus*, qui
proprio filio non pepercerit, sed pro nobis
omnibus tradiderit illum, Rom. 8. 32. *Veraci-
sissimus*, qui verba sua impleverit, & fecerit
redemptionem plebi suæ, Luc. 1. v. 68. *ju-
stissimus*, qui sine satisfactione hominem
in gratiam recipere non potuerit; sed filius
ejus antè homo fieri, & justitiæ Dei, sa-
tisfacere debuit, factus unus ille mediator
Dei & hominum, qui seipsum dedit pre-
tium redemptionis pro omnibus, 1. Tim. 2.
v. 5. 6. *sapientissimus*, qui mirabile consi-
lium inierit de salute nostrâ, & magnifica-
verit sapientiam, Esa. 28. v. ult. æternâ red-
emptione inventa, Hebr. 9. v. 12. *Omnipo-
rentissimus*, cujus dextera omnia mutare
possit, Ps. 77. v. 11.

Hoc cum sanctis Angelis celebremus,
dicentes: Non nobis Domine, non nobis,
sed nomini tuo da gloriam, Psalm. 115.
vers. 1.

2. *Vox gratulantium*, sic enim porrò
canunt: Pax in terris, quò ipsò intelli-
gitur pax conscientiæ, quæ exuperat omnem
sensum, Phil. 4. v. 7.

Antè nil nisi inimicitæ erant inter
Deum & homines: peccata enim nos &
Deum nostrum diviserant, Esa. 59. v. 2.
Sed natus hic puerulus, pacis virens oleæ
folium attulit, unde princeps pacis voca-
tur, Esa. 9. v. 6. Hanc fidem hodiè sancti
Angeli publicè proclamant, ut certi si-
mus, Deum non amplius irasci: sed futu-

rum nobis in patrem, & nos ipsi in filios &
filias, 2. Cor. 6. v. 16.

3. *Vox bene ominantium*. Et hominibus
beneplacitum.

Antè abominabiles Deo eramus in san-
ctissimis ejus oculis, Gen. 6. v. 5. Sed post-
quam Christus carnem nostram induit, &
nos Patri reconciliavit, in Christum filium
suum credentes mirificè amat; in sanctis,
qui sunt in terra ipsi omne beneplacitum,
Psal. 16. v. 3. *Deliciæ meæ cum filiis homi-
num*, Prov. 8. v. 31. Eph. 1. v. 6.

*Hic te ipsum proba, an debitâ animi lati-
tiâ, Deo celesti Patri, pro incarnatione filii
sui gratias egeris, & hymnos de nativitate
Christi solatii plenissimos, domi & in templo
fideliter personneris.* Non dubito, quin insi-
gnis oscitantia apud plerosque inveniatur.

Hic audimus, sanctos Angelos nostros
Præcutores esse, quidni nos cum iisdem
sonora voce intonaremus? Non enim fi-
lius Dei Angelos, sed semen Abrahæ ad-
sumsit, Hebr. 2. v. 16. parvulus natus est no-
bis, & filius datus est nobis, Esa. 9. v. 6. hæc
tanta gloria est, dicente Luthero, ut Ange-
lus optaret se hominem esse: quidni nos
cum sanctis Angelis caneremus:

Soli Deo sit gloria,
Laus pro benignitate:
Quod nulla tangant nos mala,
In hac securitate.
Favore nos fovet Deus,
Pax alma floret fortius,
Cessante iniquitate.

Allein Gott in der Höh sey Ehr!
Und Dank für seine Gnade!
Darum daß nun und nimmermehr!
Uns rühren kan kein Schade:

E 3

Ein:

*In caelis Deo gloria
Et pro favore gratæ
Quod iam non, nec in
Secula
Nos tangant ulla cla-
des.
In nobis Deo compla-
cat,
Aeterna pax iam ob-
tinet
jam oes libes
lenit*

Ein Wolgefalln Gott an uns hat /
Nun ist groß Fried ohn Unterlaß /
All Fehd hat nun ein Ende.

Hæc laudatio jucunda & decora est, Pl.
147. v. 5. Qui itaque in ea oblectationem

quæret hic in militante Ecclesia: ille in gradu excellentiori Gloria suum resonabit in triumphante, in seculum.

Fiat id per Christum, Dominum & Servatorem nostrum, Amen!

Alia Concio.

In quâ aliera pars Evangelii festivalis pertractatur.

EXORDIUM.

Iussit Deus juxta alium ornatum summi Pontificis, pectorale confici, quod summo Sacerdoti in humerali portandum, super pectus suum, in quo erat URIM & THUMIM, doctrina & veritas, Exod. 28. v. 15. & seqq.

Mysticam hoc habet significationem.

Nos omnes Sacerdotes sumus coram Deo, tales nos Christus sanguine suo initiavit, Apoc. 1. v. 6. iccirco nobis spirituale humerale gerendum, quod non Purpura Imperatoris, nec Pontificale Pontificis, sed vestimentum salutis, Esa. 61. v. 10. quo in baptismo induti sumus, Gal. 3. v. 28. Nempe innocentia & justitia Domini nostri Jesu Christi, qua consistere possumus, ne obmutescamus, quando Rex intrabit, ad videndum discumbentes, Math. 22. v. 11. 12.

Quemadmodum igitur summus Sacerdos in humerali gerebat Urim & Thumim, quæ distinctæ gemmæ erant, clarissimum jubar de se edentes, quando Dominus consulebatur, ut hinc responsio colligenda esset, sicut nonnulli sentiunt, quamvis alii aliter opinentur, adeoque incertum sit, quid fuerit.

Sic nos decebit, Urim & Thumim, doctrinam & veritatem semper in corde no-

bisicum portare, ut rectè credamus, & piè vivamus, quæ summatotius rei est, Eccl. 12. v. 13. & præcipuè consistit in notitiâ nostri, & Domini nostri Jesu Christi.

Quod *notitiam nostri* attinet, ea tam necessaria est, quàm quæ maximè. Multum admiratione intuentur summitatem montium, declivitatem rupium, accessum & recessum maris, latam cœli circumferentiam, multitudinem stellarum,

In sese verò tentat descendere nemo. Ut Poëta canit. In propria domo sumus alienigenæ, in aliena curiosi, 1. Tim. 5. v. 13, 2. Thess. 3. v. 11.

Genuini Christiani non susq; deq; habeant hoc, sed seipos probent, 2. Cor. 13. v. 5. *Hoc quidem difficile, sed beatum est*, ait Augustinus. Quod si nosmetipos dijudicarem, non utique dijudicarem, 1. Cor. 11. v. 31.

Sed non sufficit hoc: ulterius potius procedendum est, & opera navanda, ut Patrem cœlestem, & Filium ejus Jesum Christum, quomodo in verbo suo se manifestavit, rectè agnoscamus, agnitumq; colamus, in quo vita æterna consistit, Joh. 17. v. 3.

Postquam itaque in præcedente Con-

cione

cione *Ανθρωπολογίαν*, five *notitiam noftri* confideravimus: jam ad alteram Evangelii partem tranfibimus, contemplaturi, *Χριστολογίαν* five *notitiam Domini noftri Jefu Chrifti*.

J. J.

Exegefis.

Sapientiffimus Regum Salomo, cujus fimilis nunquam fuit, neq; erit, 1. Reg. 3. v. 13. ænigma confiderabile nobis omnibus proponit, quando ait: Quis conftituit omnes terminos terræ? quod nomen eft ejus, & quod nomen filii ejus, fi nofti? Prov. 30. v. 4.

Triplex hinc quæftio occurrit, 1. enim quærit: *quis conftituit omnes terminos terræ?* Hoc nemo alius fecit, quàm magnus ille Jehova Elohim, qui cælum & terram non modò creavit: fed & cum in principio aqua & terra in chaos permixta erant, dividit, & cuique terminum fuum conftituit, Gen. 1. v. 9. ipfe definiit regiones, & terminos habitationi hominum, Act. 17. v. 27.

2. Quærit: *Mahfchemo, quodnam eft nomen ejus?* Ethnici Deos fuos variis nominibus indigarunt: fed nomen veri, vivi & æterni Dei ipsis ignotum fuit, unde Paulus, Rom. 1. v. 21.

3. Quærit: *quod nomen filii ejus?* Judæi mirabiles hinc gloffas confingunt, fed verba clara funt: Quis conftituit omnes terminos terræ? & quod nomen filii ejus? Ex quo irrefragabiliter confequitur, quòd magnus ille Jehova, qui omnes terræ terminos conftituit, etiam filium habeat, quem ab æterno ex æfentia fua genuit juxta illud Davidis, Pfal. 2. v. 7.

Hoc myfterium ratione noftrâ nullatenus comprehendi potest; *Licet fcire, quod natus, non licet difputare, quomodo natus,* ait Ambrofius. *Novit quem genuit pater, novit, qui genitus eft filius,* juxta Nazianzenum, & fic manet magnum pietatis Myfterium, 1. Tim. 3. v. 25.

Si Evangelium noftrum infpicimus, & notitiam Chrifti ex eo difcere cupimus, hinc filius, magni illius Dei, qui orbis terminos conftituit, nobis proponitur:

1. *Tanquam frater & confanguineus nofter fuavisiffimus,* fic enim Angelus: Nolite timere: Ecce enim, evangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo: quia natus eft vobis hodie Salvator, qui eft Chriftus Dominus, in civitate David. Quod coincidit cum illo Johannis: Verbum caro factum eft, & habitavit in nobis. Et vidimus gloriam ejus, gloriam quali unigeniti à Patre, plenum gratiæ & veritatis. Joh. 1. v. 14.

Habemus itaque talem Salvatorem, qui carnem & fanguinem noftrum induit, nobisq; fratribus fuïs in omnibus fimilis factus eft, excepto peccato, Hebr. 2. v. 17. Hoc demonftrant

1. *Humana nomina,* quæ ipfi in facris paffim assignantur. Vocatur enim homo, 1. Tim. 2. v. 5. Filius hominis, Joh. 6. v. 53. Dan. 7. v. 13. Semen mulieris, Gen. 3. v. 15. Semen Abrahæ, Hebr. 2. v. 16. Filius & fructus ventris Davidis, 2. Sam. 7. v. 12. Pſalm. 89. v. 36. Matth. 1. v. 1. & cap. 22. v. 42. Fructus lumborum ejus, Act. 2. v. 30. Filius Mariæ, Luc. 1. v. 31.

2. *Humana principia.* Præditus enim eft animâ rationali, Matth. 26. v. 38. quam dedit redemptionem pro multis, Matth. 20. v. 28. & Patri commendavit, Luc. 23. v. 46.

v. 46. Habet veram humanam vitam, quam potest ponere & fumere pro lubitu, Joh. 10. v. 17. Habet verum humanum corpus, Luc. 22. v. 19. & quæ ei adpertinent, nempe carnem, Joh. 7. v. 54. Sanguinem, Matth. 26. v. 28. Ofla, Luc. 24. v. 39. caput, Matth. 8. v. 9. faciem, Matth. 17. v. 2. Os, Matth. 5. v. 2. Linguam, Efa. 55. v. 9. Oculos, Luc. 6. v. 20. Aures, Pfal. 40. v. 7. Manus, 1. Joh. 10. v. 28. Pedes, Marc. 5. v. 22. & fic ulterius.

3. *Humana attributa.* Quod enim corpus attinet, ei assignatur ætas, Luc. 2. v. 52. Fames, Matth. 4. v. 2. Sitis, Joh. 19. v. 28. Lærymæ, Luc. 19. v. 41. Sudor & quidem sanguineus, Luc. 22. v. 24. Dolor, Hebr. 5. v. 8. & tandem mors. Matth. 27. v. 50.

Animam verò quod attinet, de illâ intelligendum est, quod Efaïas de Filio virginis ait: Butyrum & mel comedet, ut sciat reprobare malum, & eligere bonum, Efa. 7. v. 15. ideoque ipsi adscribitur intelligentia, Luc. 2. v. 47. voluntas, Joh. 5. v. 30. Desiderium, Luc. 25. v. 15. Caritas, Joh. 13. v. 34. Gaudium, Matth. 11. v. 25. Tristitia, Matth. 26. v. 28. Ira, Marc. 3. v. 5. infremere, Joh. 11. v. 33. & si quæ alia.

4. *Humana opera,* edit enim, Luc. 24. v. 43. & bibit, Joh. 4. v. 7. Laboravit, patri putativo in fabricando adjutor, unde faber Marc. 6. v. 3. appellatur. Ambulavit de loco in locum, Matt. 4. v. 12. Natus est, ut alius homo, Matth. 2. v. 2. Luc. 2. v. 7. Ut alius homo crevit, Luc. 2. v. 53. Ut alius homo defatigatus, Joh. 4. v. 6. ut alius homo passus, crucifixus, & mortuus. Matth. 27. v. 50. & seqq. Hinc Hebr. 2. v. 17. 18. Quemadmodum pueri communicaverunt, &c. Inserviant hæc consolationi nostræ. *Multum origini humana datum est, quod fecit nos Deus ad imaginem suam: sed*

longè amplius reparationi nostræ tributum, quando ipse Deus ad imaginem nostram factus est, ait Leo.

Agathocles erat figuli, Aurelianus pelionis, Willegifus plaustrarii filius, & tamen primus Rex, secundus Imperator, tertius verò Episcopus evasit, quis honos inde in totum genus eorum redundavit? Sed multò beatius nobis, quod filius Dei unigenitus homo, & ita frater noster factus est.

Cùm Saulus Israelitarum Rex in acie adversus Philistinos periisset, venerunt universæ tribus Israël ad Davidem in Hebron, dicentes: Ecce, nos os tuum, & caro tua sumus: non dubitantes, quoniam consanguineus eorum esset, quin ipsi præsidio & auxilio futurus sit, 2. Sam. 5. v. 1.

Hæc fiducia freti, & nos Jesulum recens natum accedere possumus, dicentes: O dilectissime Emanuel! ô suavissime Jesule! ecce nos os tuum & caro tua sumus, esto nobis misericors, ut est nobis fiducia tui, & serviemus tibi in justitia & sanctitate coram te omnibus diebus nostris, Luc. 1. v. 75.

Filii Jacobi gravissimè offenderant fratrem suum Josephum, cùm verò ipsi supplicarent, & dicerent. Obsecro, ut obliviscaris scelera fratrum tuorum, & peccati, atque malitiæ, quam exercuerunt in te. Tum animus commiseratione afficiebatur, ut lacrymas emitteret, dicens: Nolite timere: Ego pascam vos, & parvulos vestros: consolatusque est eos, & blandè ac leniter locutus est, Gen. 50. v. 17.

Et nos quoque sæpius & gravius contra fratrem & Immanuelem nostrum delinquimus, quando verò seriâ contritione & pœnitentiâ ipsi supplicamus, tum obliviscitur peccatorum, iram dimittit, & con-

tur-

In Festo Nativitatis Christi.

urbantur ipsius viscera, ut miserans miseretur nostrum. Jer. 31. v. 20.

II. *Tanquam Messias & Salvator mundi certissimus.*

1. *Ratione temporis.* Messias in carnem venire debebat, sceptrò de Juda ablato, Gen. 49. v. 10. Factum hoc erat, non enim Regem Judæi habebant, sed Cæsarem agnoscebant Dominum suum, Joh. 19. v. 15.

2. *Ratione civitatis*, quæ erat Bethlehem, Mich. 5. v. 1. Et hoc impletum est: etsi enim Josephus & Maria non in Bethlehem, sed Nazareth habitarunt: tamen Deus providentiâ suâ ita direxit, ut Cæsar Augustus universalem censum indici curaverit, cujus occasione in civitatem Bethlehem profecti, nomina sua professi sunt, quoniam uterque è domo & familia Davidis erat; ut Evangelista perspicuè indicat. Hoc artificio Deus sæpius uti solet, unde Augustinus: *Deus nihil mali sinit accidere, ex quo non aliquid boni possit elicere.* Mirabilis enim Deus est in omnibus operibus suis, Sir. 11. v. 14. & tamen omnia in bonum finem dirigit, ut Deum diligentibus omnia in bonum cedant, Rom. 8. v. 28.

3. *Ratione stirpis.* Messias è stirpe Davidis oriundus erat, Esa. 11. v. 1. Jerem. 3. v. 15. Hæc vaticinia in Christo impleta sunt, qui natus est ex femine David, secundum carnem, & declaratus Filius Dei, in virtute secundum spiritum sanctificationis, Rom. 1. v. 3. Hinc non modò à populo: sed ipsis quoque pueris ipsi acclamatum: Hosanna Filio David. Matt. 21. 9.

4. *Ratione matris.* Messias nascendus erat ex matre virgine, Es. 7. v. 14. Hoc quoq; Messia nostro congruit: Mater enim ejus virum non cognoverat, Luc. 1. v. 34. Hinc Ecclesia:

Non ex virili semine (Non ex Viri sanguine)
Sed mystico spiramine (Sed ex Dei munere)
Verbum Dei factum est caro, Verbum Caro genitum
Fructusq; ventris floruit. (Germen ventris floruit)

Nicht von Manns Blut noch vom Fleisch!
Allein von dem heiligen Geist!
Ist Gottes Wort worden ein Mensch!
Und blüth ein Frucht Weibes Fleisch.

Hoc novum illud est, quod Dominus super terram creare permisit. Fœmina circumdabit virum, Jer. 31. v. 22. *Novo enim nasci debebat modo, nove nativitatis Dedicator*, Tertulliano dicente.

Quod si itaq; factus esset homo è viro, sine mulieris admixtione, non novum foret, sic enim Evam Deus è costa Adami creavit, Gen. 2. v. 22.

Si homo factus, sine viro & muliere, neque hoc novum esset, sic enim Adamus formatus à Deo est. Gen. 2. v. 7.

Si natus è naturali viri & mulieris commixtione, itidem novum non esset. Hoc enim modo nos omnes progignimur, siquidem Deo placuit, ut ex uno sanguine omne genus humanum, inhabitaret super universam faciem terræ, Act. 17. v. 27. Propterea Messiam sine viri additione ex Muliere duntaxat natum voluit, Luc. 2. v. 34. quâ ratione etiam mulieris semen ille appellatur, Gen. 3. v. 15.

5. *Ratione modalitatis.* Messias debuit pauper nasci, Zach. 9. v. 9. Hoc impletum: Regnum enim ejus non erat de hoc mundo, Joh. 18. v. 36. Despici debuit à suis, Es. 53. v. 3. Hoc quoque impletum: Venit enim in propria, & sui cum non receperunt, Joh. 1. v. 11. Cum commotione cœli & terræ venire debuit, Hag. 2. v. 7. Non minus hoc impletum, siquidem universus exercitus cœlestis in nativitate ejus se com-

F movit,

novit, & egregio hymno cum excepit: Gloria in excelsis Deo, pax in terris, & hominibus beneplacitum, Luc. 2. v. 14. quin & Rex Herodes nuncio hoc percussus, & cum eo tota Hierusalem, Matth. 2. v. 3. De miraculis, quæ Dominus abundanter paravit, jam nihil dicemus, quæ sole clarius comprobant, quod idem ille sit, de quo Sancti Prophetæ subinde vaticinati sunt, imprimis Esaias cap. 35. v. 4. Ad quod vaticinium Christus ipse discipulos Johannis Baptistæ relegat, Matth. 11. v. 4. 6.

Apparet hinc

1. *Judeorum cæcitas*, qui his omnibus spreto, hunc salvatorem, de quo Evangelista memorat, abjiciunt, præfractè nolentes, eum regnare super se, Luc. 19. v. 14.

Quoties falsus aliquis Messias surrexit, facile seducti, cum secuti sunt, sicut Gamaliel duo exempla recenset, Act. 5. v. 36. 37.

Quid eveniebat Ægyptio illi, qui anno Christi 56. surgebat, collectis quatuor virorum millibus, quibus pollicebatur, Romanos se è regione Judaicâ expulsum, Judæosq; pristina libertati restitutum? Nonne tribunus Felix eum cum pluribus trucidavit? Act. 21. v. 38.

Sic ætate Adriani Imperatoris contigit, ut quidam pro Messia se venditaverit & Barchochabam h. e. filium stellæ vocaverit, alludens ad prophetiam Bileam, quò majorem ad omnes ausus sibi autoritatem conciliaret, stellam enim illam se esse profitebatur, à Deo missum, ut Judæos ab ethnicorum jugo liberaret. Principiò omnia ex voto ipsi succedebant, occupatis in Judæâ 50. castellis, & 980. vicis. Muniebat quoque civitatem Bethoron, ex quo Romanis multum damni inferebat. Sed tertio post anno, hæc stella subito evanescebat, o-

mnibus, qui à parte ipsius stabant, intercuntibus. Adrianus enim oppidum illud obsidebat, tres annos & sex menses, & armatâ manu occupabat: tum impostor Messias cum multis millibus interficiebatur, id eoque à Judæis non amplius Barchochab filius stellæ, sed Ben Corba, h. e. filius mendacii dicebatur.

Adhuc in hodiernum diem Judæi ad eò obdurati sunt, ut, licet sciant, tempus præterisse, quod Deus adventui Messie definiit: tamen nostrum Messiam non recipere, sed alium expectare malint. Sed frustra omninò: Non enim alius Messias veniet, usque ad diem novissimum: ubi Jesus revelabitur de cælo, cum Angelis potentie suæ, divisurus dolores furoris, Job. 21. v. 17. super omnes, qui primum ejus adventum spreverunt, ubi adspicient, quem confixerunt, Zach. 12. v. 10.

2. *Christianorum felicitas*. Latibundè enim dicere possumus cum Andréâ: Invenimus Messiam. Et cum Philippo: quem scripsit Moses in lege & Prophetæ, invenimus, Joh. 1. v. 41. & 45.

Quod si verò Messiam invenimus, satis securi sumus, quod Jesus recens natus Salvator ille sit, qui saluti omnium gentium natus, & mundum ingressus est: securi quoque sumus de redemptione nostrâ, quod per illum peccatum obsignatum, iniquitas expiata, & justitia sempiterna adducta sit, Dan. 9. v. 24. neque enim per sanguinem hircorum & vitulorum, sed per proprium sanguinem introivit in sancta, æternâ redemptione inventâ, Hebr. 9. v. 11.

Ipse est benedictum illud semen mulieris, quod serpentis caput contrivit. Gen. 3. v. 15. Ipse est scala cæli, per quam ad Deum ascendere possumus, Gen. 28. v. 12. Ipse est

In Feflo Nativitatis Chrifti.

41

eft Deus & Godeſtoster, qui nos è terra ſuſcitabit, Job. 19. v. 25. Et Jehova juſtitia noſtra, Jerem. 23. v. 6. qui in eum credit, juſtus eſt, Rom. 10. v. 4. Eſt bonus ille paſtor, qui ovibus ſuis daturus eſt vitam æternam, Joh. 10. v. 28. Eſt Sol juſtitia, qui nos illuminabit, Mal. 4. v. 2. Agnus Dei, qui peccata noſtra auferet, Joh. 1. v. 29. Cornu ſalutis, quod nos ſalvabit, Luc. 1. v. 69. Verum illud propitiatorium, in quo exauditionem precum, remiſſionem peccatorum, vitam & ſalutem conſequi poſſumus, Rom. 3. v. 25. Hebr. 4. 16. Act 10. 43.

III. *Tanquam paupertatis conſecrator meritiffimus.* In tenebricoſo enim ſtabulo naſcitur, & in duro præſepi reclinatur, quia alias locus non erat in diverſorio. O pauperiem pauperiſſimam! O nativitatem miſerrimam!

Regi Davidi Hieroſolymis filius naſcebatur, at non in ſtabulo, ſed in caſtro. 2. Sam. 11. v. 27. Sed hic eſt Rex gloria, Pfalm. 24. v. 7. qui omnia portat verbo potentia ſua, Hebr. 1. v. 3. Et ecce! in ſtabulo naſcitur, & duriffimo præſepi imponitur. Ecce! quam exigua magni pompa puerperii! Civitas parva, domus paupercula, ſupellex exigua. Nulla domus ambitio niſi reclinatorium in ſtabulo. Mater in feno, filius in præſepio. Tale elegit fabricator mundi hoſpitiū, huiusmodi delirias habuit virginis puerperium! Cyprianus. Hæc omnia noſtri gratia facta ſunt. Scimus enim gratiam Domini noſtri Jeſu Chriſti, 2. Cor. 8. v. 9.

Natus eſt in publico diverſorio, in ſolariū peregrinantium, ſi quandoque etiam vili hoſpitiū potiuntur, ut cogitent, idem quoque recens nato Jeſulo accidiffe, & omnia moderatè ferant, freti eà ſpe,

peregrinationem tandem aliquando finitum iri: ubi ex triſtiſſimo hoc diverſorio transferentur in cœleſtem Hieroſolymam, ubi abundantia gaudiorum in vultu Dei, & delectationes in dexterâ ejus, in æternum, Pfal. 16. v. ult.

Natus eſt in ſtabulo, ad inſignem animi humilitatem ſuam indicandam. Apoſtolus miratur, Salvatorem noſtrum humiliorem factum Angelis, dum non Angelos, ſed Abrahæ ſemen aſſumſerit, Hebr. 2. v. 6. Hic autem perſpicimus, quòd non modò humilior Angelis: ſed & aliis hominibus vilior appareat. Naſcitur enim in ſtabulo, quod pecoribus deſtinatum eſt, cum è contrario homines domicilia ſua, in iisq; hypocausta & cameras habeant, in quibus habitent.

Solatium hinchauri, mi Chriſtiane! Dominus ille qui in ſtabulo reclinavit, ſemper ad te veniet, ubicunq; locorum ſis, nec te orphanum relinquet, Joh. 14. v. 18. Si in exigua caſulâ, in magna inopia tibi vivendum, en! Jeſulus tuus, qui idem expertus eſt, eò magis compatietur tibi, Hebr. 4. v. 15. eſt enim refugium pauperi, Pfalm. 9. v. 10. & cuſtodit omnes diligentes ſe, Pf. 145. v. 20. Jac. 2. v. 5.

Involutus quoq; eſt pannis detritis, iisq; in præſepi reclinatus eſt, ut ſuperbiam atque luxuria noſtram expiaret, quam veſtibus pretioſis, byſſo, Luc. 16. v. 19. lectis eburneis, Amos 6. v. 4. exercemus. Inſimul etiã pauperiem noſtram ſanctificavit, ut illi, qui laceratis pannis veſtiti ſunt, aut in ſcamno aut ſtramine requieſcunt, ſolatium habeât, Chriſtum quoq; in hoc ordine fuiſſe.

Sicuti autem non ſemper in præſepi remanſit, ſed tandem cœlos aſcendit, ubi ſedet ad dexteram Dei, cum ſum-

Dominica post Nativitatem Christi.

ma majestate in regno patris : Sic etiam piis Christianis hoc solatium repositum est, quod tandem similiter ventari sint in regnum Patris, ubi mansiones multæ sunt, Joh. 14. v. 2. ubi non amplius in laceratis pannis incedent: sed stolis albis amicti, palmas in manibus gerentes, clamabunt voce magnâ, dicentes: Salus ei, qui sedet super thronum Dei nostri, & agno, Apoc. 7. v. 9. 2. Tim. 2. v. 11. Hinc Ecclesia:

Diving Patri, Proles Parentis Optimi,
Hospes orbis, Hospes fit orbis turbidi,
Edunt orbis, Nos liberat doloribus,
colas Solatur in cœlestibus.
Ad anhas suas Inops salutat Orbitam,
coelicas Ut largiatur gratiam,
in terras venit Ditet in arce ætheris,
indigen Equans beatis Angelis.

Nostre fide *****
Daburg coelij Dominica post Nativitatem Christi.
et angelis nob comparat Evangelium Luc. 2. v. 33.--40.

Hæc nobis facit omnia,
Hæc cuncta nobis præstitit,
Dilectio quò certa sit, *Charitate cogni*
Lætetur hinc Ecclesia, *triumphet ut e*
Grates canens in secula. *Gratias hinc*
Der Sohn des Vaters Gott von Atri *cula*
Ein Gast in der Welte ward /
Und führt uns auß dem Jammerthal /
Er macht uns Erbn in seinem Saal.
Er ist auff Erden kommen arm /
Daß Er unser sich erbarm /
Und in dem Himmel mache reich /
Und seinen lieben Engeln gleich.
Das hat er alles uns gethan /
Sein groß Lieb zu zeigen an /
Deß freu sich alle Christenheit /
Und danck ihm deß in Ewigkeit /
Amen / Amen.

EXORDIUM.

Cum Patriarcha Isaac egressus fuisset ad meditandum in agro, inclinata jam die, domum reversuro, Rebecca suavissima obviavit, cujus conspectu valde exhilaratus, introduxit eam in tabernaculum Saræ, matris suæ, & accepit eam in uxorem, & dilexit, Genes. 24. v. 63. 67.

Tria hic observanda nobis proponuntur.
1. Opus, quod pius ille Patriarcha subiit, nempe egressus est in agrum. Sancti Patriarchæ alienigenæ erant in terrâ Canaan, neque habitabant in oppidis: sed sub dio, in agris tentoria sua fixerunt, quæ

ita comparata erant, ut ea tollere, & pro qualitate victus, qui ut plurimum in re pecuariâ versabatur, de loco in locum transportare possent. Propterea quæque templis carebant, usque dum Moses, Dei jussu sanctuarium, Exod. 25. v. 1. & Salomo templum ædificarunt, 1. Reg. 6. v. 1. Sed Altari duntaxat constructo, conveniebant, nomen ibi DEI invocantes, exemplo Noah, Gen. 8. v. 20. Abrahami, Gen. 12. v. 7. Isaaci, Gen. 26. v. 25. Jacobi, Gen. 33. v. 20. Hoc erat templum ipsorum, sicut Deus adhuc hodiè ubique locorum præsens est. Non enim